

злочину або початок його вчинення; спонукання особи до вчинення злочину шляхом активних наполегливих дій; порушення процесуального порядку проведення процесуальних дій.

Ключові слова: провокація злочину, провокація підкупу, підбурювання, ініціатива, викриття злочину.

Zubrytska M. V. Provocation of a crime in the legal positions of the European Court of Human Rights and in the national judicial system

The legal positions of the European Court of Human Rights contain clear criteria for distinguishing provocation of a crime that violates the requirements of paragraph 1 of Art. 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, from lawful conduct in the use of secret methods in criminal proceedings: 1) verification of the validity of the provocation (material criterion of provocation); 2) the procedure for reviewing the complaint on provocation (procedural criterion of provocation); 3) methodology of assessment of the European Court of Human Rights. When considering a defendant's complaint about the presence of signs of provocation in the actions of law enforcement agencies, national courts must establish the following procedural criteria: 1) whether there were grounds for monitoring the commission of the crime; 2) what is the measure of interference of law enforcement officers in the commission of a crime; 3) the nature of the actions to which the accused was subjected. In the legal positions of the European Court of Human Rights, examples of provocation to commit a crime are, in particular, the following: law enforcement on its own initiative contact with the applicant in the absence of objective suspicion of his involvement in criminal activity or propensity to commit a criminal offense; 2) renewal of the proposal by law enforcement officers, despite the previous refusal, to insist, exerting pressure. Based on the analysis of the legal positions of the European Court of Human Rights, it was concluded that a new presumption has actually appeared in the criminal law of Ukraine – provocation of a crime. The basis for it is Art. 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, as well as the decision of the European Court of Human Rights in cases of provocation. The presumption of provocation of a crime is that an accused who has stated that he committed a crime under the influence of provocative actions of law enforcement officers cannot be prosecuted unless the investigation and the court establish otherwise. In national jurisprudence, courts most often considered the following situations as provocation of a crime: detection of a crime in the absence of objective information about the preparation for the commission of a crime or the beginning of its commission; inciting (pushing) a person to commit a crime through active and persistent actions; violation of the procedural order of conducting procedural actions.

Keywords: provocation of a crime, provocation of bribery, incitement, initiative, exposing a crime.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-56

УДК 340.1

*Ольга Андріївна Линник,
студентка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. Сучасну юридичну доктрину характеризує, хоча і не є єдиним, позитивістський підхід до визначення правотворчості, відповідно до якого основним і виключним джерелом права є нормативно-правовий акт. Така концепція покладена в основу принципу законності, буквально втілення якого забезпечило підпорядкування динамічного суспільного життя стабільному позитивному праву, призвівши до постійної конкуренції права і закону на користь останнього. Закон, навіть неправовий або несправедливий, є елементом законодавчої бази, яка може містити прогалини чи колізії. Така недосконала система норм не може задовольнити потреби правозастосування, який конкретизує закон до життєвих ситуацій з метою їх вирішення, а не ускладнення через неякісне правове врегулювання. Виникає потреба у конкретизації положень нормативно-правових актів через їх актуалізацію в аспекті судового розгляду. Відповідно інституціями, які виконують функцію індивідуального роз'яснення правових норм і заповнення прогалин у праві, є суди.

Не перебираючи на себе роль законодавчої влади, судові органи поступово сприяють формуванню нових правоположень не лише правозастосовного, але й нормативного характеру. Це спричинило появу квазіпрецедентів, які претендують на місце в системі джерел права, зумовило регламентацію меж судового розсуду при вирішенні справ та відмежування судової практики від судового прецеденту. Це поставило перед юридичною наукою завдання доктринального обґрунтування та закріплення на нормативному рівні судової правотворчості як необхідного елементу реалізації верховенства права у механізмі забезпечення та захисту прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномену судової правотворчості у своїх працях приділяли увагу такі науковці, як С. С. Алексєєв, Ю. С. Гамбаров, А. В. Завадський, М. І. Козюбра, В. П. Кононенко, А. В. Корнєв, Д. Д. Лилак, С. В. Лозовська, М. В. Мазур, Б. В. Малишев, С. А. Муромцев, В. С. Нерсисянц, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабінович, Я. М. Романюк, Н. В. Стецик, Ю. М. Тодика, Д. Ю. Хорошковська, С. В. Шевчук, О. І. Ющик та інші. Значний доробок учених, присвячений проблемі правотворчої діяльності судів, актуалізував наукову дискусію, сучасний етап якої характеризується відсутністю єдиного підходу до методологічного розмежування понять судової практики та правотворчості.

Мета статті – визначити роль судової правотворчості у механізмі гарантування та захисту прав людини.

Методологію дослідження складають загальнонаукові і спеціально-наукові методи наукового пізнання, зокрема герменевтичний, спеціально-юридичний, структурно-функціональний, а також методи порівняння, аналізу, синтезу.

Основні результати дослідження. Основоположні права та свободи людини в аспекті їх змісту і значення закладені в Загальній декларації прав людини та Римській конвенції, Міжнародних пактах про права. Визнавши юридичну силу цих міжнародно-правових документів, Україна розширила і конкретизувала зміст задекларованих ними прав, закріпивши їх невичерпний перелік у Конституції, у якій також встановила правові гарантії їх реалізації.

Гарантії прав і свобод людини – це конкретні засоби, встановлені задля ефективного здійснення індивідами своїх суб'єктивних прав і свобод, їх охорони та захисту від правопорушення шляхом забезпечення кожного рівними правовими можливостями. Реалізація прав і свобод у суспільстві забезпечується правовими гарантіями, тобто способами, за допомогою яких вони реалізуються, охороняються, захищаються, поновлюються у випадку порушення [1, с. 27].

Однією із правових гарантій прав і свобод людини є можливість їх судового захисту. Відповідно до ч. 3 ст. 8 Основного Закону людині гарантується звернення до суду для захисту своїх конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції України. Це означає, що суди не можуть відмовляти у здійсненні правосуддя на підставі відсутності «конкретизуючого законодавства» або наявності прогалин у законодавстві [2, с. 213–214]. Ця позиція обґрунтована у пп. 1 і 2 Постанови Пленуму ВСУ від 30 травня 1997 р. № 7 «Про посилення судового захисту прав і свобод людини та громадянина», згідно з яким, уся діяльність судів має підпорядковуватися захисту прав та свобод.

Отже, визнання сучасною державою людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю зумовило необхідність реалізації принципу верховенства права. На думку Я. М. Романюка, завдання щодо забезпечення цього правового ідеалу покладено саме на суди, які повинні ухвалювати справедливі й обґрунтовані судові рішення з урахуванням вимоги правової визначеності [3, с. 11]. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово звертав увагу національних судів на те, що цей принцип є одним з фундаментальних складових верховенства права.

Принцип правової визначеності повинен реалізуватися через низку взаємопов'язаних вимог, серед яких: високий рівень законодавчої техніки і передбачуваність законодавчих змін, єдність і узгодженість судової практики, а найголовніше – непорушність гарантованих прав і свобод людини.

Таким чином, у контексті судового захисту гарантованих прав і свобод людини суди відіграють роль не тільки механічного правозастосувача, а і з метою запобігання випадкам правової невизначеності, змушені заповнювати прогалини у законодавстві власними правоположеннями. Як слушно зазначає професор С. С. Алексєєв: «Правоположення – це також норма, у будь-якому разі з того моменту, коли вироблене судами положення починає застосовуватися ними як типізоване рішення даної життєвої ситуації» [4, с. 59]. Він отожднює поняття правоположення з правовою позицією, характеризуючи діяльність конституційних судів пострадянських країн, та вказує на світову тенденцію щодо визнання правотворчої функції судової практики.

Така діяльність судів, на наш погляд, є людиноцентричною і орієнтованою на захист порушених прав людини у разі їх недостатнього нормативного врегулювання. Виходячи з позицій забезпечення функціонування правової держави, судді цим самим зберігають або принаймні не підривають суспільну довіру до судів, рівень якої є на сьогодні невтішно низьким. С. С. Алексєєв, досліджуючи проблеми судової практики, дійшов висновку, що наділення вищих судових інстанцій функціями судового прецеденту є виправданою тенденцією: «...настала пора загалом змінити наше бачення правосуддя, інтерпретацію його призначення лише як «застосовувача права». Досвід розвинутих демократичних країн, причому не тільки англо-американської групи, свідчить, що високий рівень правового розвитку в суспільстві досягається лише тоді, коли суд спирається на Конституцію, закон, загальнообов'язані права людини, також і створює право» [5, с. 219].

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо стверджувати, що суди здатні розширювати межі здійснення виключної функції правосуддя, а тому їхня правозастосовна діяльність набуває помітних ознак правотворчої. На думку М. І. Козюбри, без елементів правотворчості не може обійтися також процес судового тлумачення Конституції, законів та інших нормативних актів, яке є такою ж невід'ємною властивістю правосуддя, як і правотворчість [6, с. 41].

Як справедливо зауважує Я. М. Романюк, формування судової практики, полягає і в правотворчій активності суддів. На думку науковця, це знаходить свій прояв при наявності прогалин у законодавстві і праві, відшуканні правової норми, яку слід застосовувати та виявленні колізій або конкуренції між нормами, при певній дискреції у процесі інтерпретації законодавства [3, с. 12].

На противагу цим концепціям в Україні, що належать до романо-германської правової системи, юридична доктрина тривалий час категорично заперечувала судову правотворчість. Це пояснювалося порушенням принципу конституційного поділу влади, оскільки суди не повинні втручатися у правотворчу діяльність, здійснювати яку уповноважений лише парламент. Радянська теорія права наполягала на тому, що судова практика не є джерелом права, і як наслідок з цього, судді не можуть бути його творцями.

Тим не менше, як зауважує В. О. Сердюк, виявляється, що правотворча функція судів є абсолютно сумісною з принципом поділу державної влади [7, с. 92]. Судова влада формує правозастосовну практику у процесі вирішення конкретних спірних правовідносин, що розглядаються в межах загальних норм закону, не встановлюючи абстрактних загальнообов'язкових норм, на відміну від законодавчої гілки влади [8, с. 92]. Більше того, динамічний розвиток судової практики, за яким об'єктивно не встигає законодавець, призводить до підвищення актуальності прояву судової правотворчості при застосуванні принципів природного права, сформованих у практиці ЄСПЛ. Характерних ознак судової правотворчості надає посилення ролі, зокрема, постанов Великої Палати Верховного Суду.

На відміну від класичного судового прецеденту в англо-саксонській правовій системі, загальний підхід щодо діяльності судів в країнах романо-германського права зводиться до того, що суд зобов'язаний приймати рішення у чіткій відповідності до норм матеріального права, не посилаючись на попередні судові рішення. На думку О. Ф. Скаун, у країнах континентальної правової сім'ї судова практика відіграє роль допоміжного джерела права. Однак професорка зауважує, що на сьогодні зростає роль судового прецеденту у правотворчій діяльності держави через появу судових норм-уточнень, якими стали правоположення судової практики [8, с. 231]. Такі результати діяльності касаційних судів хоча й не є обов'язковими, проте виступають орієнтиром для судів нижчої ланки, що свідчить про існування судового прецеденту, якому поки що не надали легітимного визнання.

Не варто забувати, що у зв'язку з відсутністю єдиного законодавчого акта «Про нормативно-правові акти України», легальне визначення судової практики досі відсутнє. Суддя КСУ Д. Д. Лилак переконаний, що ця проблема може бути вирішена завдяки практичній реалізації суддями принципу верховенства права, який може бути застосований для «вільної суддівської правотворчості» [9, с. 68]. Професор М. М. Марченко, досліджуючи співвідношення доктринального розуміння судової практики і прецеденту, дійшов висновку, що «судова практика, будучи самодостатньою формою суддівського права, водночас має прецедентний, або, що одне й те ж, нормативно-прецедентний характер» [10, с. 110]. Цікаво, що Г. Кельзен теж не заперечував участі суду у правотворенні, хоча вважав «судове рішення продовженням, а не початком створення права» [11, с. 281].

Зауважимо, що судові прецеденти, які походять від ЄСПЛ при вирішенні кожної конкретної справи, повинні служити джерелом права в Україні. Ми схильні вважати, що визнання національного судового прецеденту обов'язковим джерелом права в Україні є лише питанням часу, врахо-

вуючи, що зарубіжну судову практику у формі рішень ЄСПЛ уже визнано таким (ч.1 ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»). На нашу думку, цьому «зволіканню» сприяє ще й недостатньо накопичений судовий досвід, який пояснюється відносно незначним періодом незалежності України. Справді, українські суди не можуть посилалися у своїх рішеннях на правові позиції радянських судів, революційних судових органів чи імперських трибуналів. Хоча функціонування кожного з вищезазначених органів було охоплено одним тільки XX століттям. Звичайно, це не може співставлятися з судовою практикою Великої Британії чи США, накопичення якої тривало протягом набагато більшого історичного періоду. Окрім того, наділення судів України правом визнавати недійсними норми органів влади, скасовувати їх свідчить на користь того, що суд перестав бути лише органом врегулювання індивідуальних спорів, а його повноваження стали охоплювати і нормотворчість. Так, академік Ю. С. Шемшученко серед функцій КСУ виокремлює і законодавчу, яка має місце при негативній правотворчості та тлумаченні Конституції України [12, с. 54–56].

Рішення Конституційного Суду України про скасування правоположень нормативного акта ім'ям України породжує нові права і обов'язки учасників суспільних відносин. Негативна правотворчість КСУ полягає у тому, що, скасовуючи одну норму, суд фактично цим самим створює нову. Нею в майбутній правотворчій діяльності повинні керуватися органи державної влади. Правові позиції КСУ, викладені в мотивувальній частині його рішення, через свою казуальність і процесуальний режим провадження набувають ознак нормативності судового прецеденту, а не нормативно-правового акта [8, с. 440].

Власне правотворча функція судової влади тісно поєднана з правозастосовною та інтерпретаційною. Як зауважує з цього приводу Д. Ю. Хорошковська, роз'яснення, які містяться в постановках Пленуму Верховного Суду, не є судовими прецедентами в класичному варіанті загального права, однак це не означає, що вони не є джерелами права, у яких не містяться нові правоположення [2, с. 127].

Погоджуючись із позицією науковця і на підставі вищевикладеного, ми вважаємо, що для уникнення правової плутанини із фактичним існуванням судового прецеденту і нормативним його запереченням, слід надати право законодавчої ініціативи найвищій судовій інстанції – Верховному Суду. Це обґрунтовується тим, що Велика Палата Верховного Суду для забезпечення єдності застосування судами норм права здійснює узагальнення судової практики, переглядаючи у касаційному порядку найбільш складні справи. Таким чином, це орган, який безпосередньо інтерпретує право та систематизує конкретизацію загальних правових норм. І найголовніше, позиція Великої Палати Верховного Суду є і повинна бути взірцем юридичної майстерності та орієнтиром для судів нижчих рівнів у вирішенні майбутніх справ, що дозволить також і розвантажити Верховний Суд через численну кількість аналогічних справ. Тому доцільним видається легітимізувати фактичну діяльність цього органу, що суттєво прискорить прийняття якісних, нагальних законів, які вирішуватимуть спірні питання юридичної практики. Оскільки, на наше переконання, законодавець не може вчасно реагувати на потреби судової практики, на відміну від безпосереднього правозастосувача в особі найвищої судової інстанції.

На підтвердження цього, найбільш повно розглядає судову правотворчість С. В. Шевчук, який визначає її як особливий вид правотворчості, що є результатом здійснення судовою владою правотворчої функції у поєднанні із її правозастосовною та інтерпретаційною у процесі розгляду конкретних судових справ, що міститься у сформульованих судом у мотивувальній частині рішення правоположеннях, які мають обов'язкову силу не тільки для сторін у справі, але й для інших суб'єктів права відповідно до закону або в силу принципу ієрархічності судової системи (обов'язковість рішень вищих судів для нижчих) чи в силу їх переконливості при розгляді аналогічних справ [13, с. 548].

Отже, у нашому розумінні судова правотворчість – це зразкова діяльність органів судової влади щодо встановлення, зміни або скасування правових норм з метою заповнення прогалів у законодавстві, підвищення юридичної сили підзаконних нормативно-правових актів, усунення суперечностей між джерелами права. Виходячи із сформульованого визначення, можемо виокремити такі ознаки категорії судової правотворчості: 1) здійснюється судами вищих інстанцій; 2) сприяє дотриманню принципу правової визначеності; 3) є похідною від основних судових функцій: здійснення правосуддя та правозастосування; 4) поширюється на всіх суб'єктів права; 5) втілюється

у формі судових правоположень рішень суду; 6) змістом є прийняття нових норм права, скасування або удосконалення чинних.

Висновки. Непорушність і невідчужуваність природних прав людини часто зумовлює необхідність їх додаткової конкретизації і розширеного тлумачення у межах судового захисту, до якого Конституція гарантує вільний доступ навіть за відсутності спеціальних нормативно-правових актів, які врегульовують конкретні спірні правовідносини. Це змушує суди, як основні органи, що здійснюють правосуддя, виходити за межі своїх основних функцій, надаючи своїй правозастосовній та інтерпретаційній діяльності ознак правотворчої.

Визнання судової практики основним джерелом права в Україні автоматично означатиме визнання судової правотворчості. Наразі суди усіх інстанцій фактично «добудовують» право при колізіях чи прогалинах у законодавстві, Верховний Суд узагальнює судову практику і сприяє однаковому застосуванню норм права судами, а Конституційний Суд України фактично здійснює негативну нормотворчість, визнаючи неконституційність нормативно-правових актів, що тягне за собою втрату ними чинності. Ця діяльність судових органів України має характер квазіпрецедентної, інтерпретаційної, правозастосовної і, як наслідок, правотворчої.

Однак, для нормативного визнання обов'язковості судового прецеденту в Україні потрібно підготувати законодавчу базу, накопичити узгоджену і послідовну судову практику, а також забезпечити своєчасне реагування законодавця на динамічні суспільні явища, які впливають на зміну характеру правовідносин. Ці процеси може прискорити розширення повноважень найвищої судової інстанції України, зокрема у частині наділення Верховного Суду правом законодавчої ініціативи. Таке право Суду може утворити певні ризики, однак перманентний розвиток суспільства зобов'язує державу відходити від позицій консервативного позитивізму і переймати найкращі світові практики у частині визнання і регламентації меж судової правотворчості винятково для забезпечення прав людини.

Список використаних джерел

1. Білозоров С. Правові гарантії захисту прав і свобод людини в Україні: реалії та проблеми. Адвокат. № 8 (107). 2009. С. 26–30.
2. Хорошковська Д. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 194 с.
3. Романюк Я. Судова правотворчість в умовах реформування правосуддя: постановка проблеми. Право України. № 10. 2016. С. 9–19.
4. Алексеев С. Государство и право. Начальный курс. 3- изд., перераб. и доп. М. : Юрид. лит., 1996. 190 с.
5. Алексеев С. Теория права. Москва : «Бек», 1994. 224 с.
6. Козюбра М. Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. Право України. № 10. 2016. С. 38–48.
7. Сердюк В. Судова правотворчість в контексті здійснення правової реформи в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2013. С. 90–93.
8. Скакун О. Ф. Теорія держави та права : підр. К. : Алерта; КМТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
9. Лилак Д. Судочинство і проблеми суддівської правотворчості. Вісник Верховного Суду України. 2003. № 3. С. 61–71.
10. Марченко М. Судебное правотворчество и судейское право : учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2017. 448 с.
11. Кельзен Г. Чисте правознавство. пер. з нім. К., 2004. 495 с.
12. Шемшученко Ю. Проблеми функцій Конституційного Суду. Вісник Конституційного Суду України. 2002. № 2. С. 54–56.
13. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. К., 2007. 640 с.

References

1. Bilozorov Ye. Pravovi harantii zakhystu prav i svobod liudyny v Ukraini: realii ta problemy. Advokat. № 8 (107). 2009. S. 26–30.
2. Khoroshkovska D. Rol sudovoi praktyky v systemi dzherel prava Ukrainy: teoretyko-pravove doslidzhennia: dyss. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. K., 2006. 194 s.
3. Romaniuk Ya. Sudova pravotvorchist v umovakh reformuvannia pravosudiv: postanovka problemy. Pravo Ukrainy. № 10. 2016. S. 9–19.
4. Alekseev S. Gosudarstvo i pravo. Nachal'nyj kurs. 3- izd., pererab. i dop. M. : Yurid. lit., 1996. 190 s.
5. Alekseev S. Teoriya prava. Moskva : «Bek», 1994. 224 s.

6. *Koziubra M.* Sudova pravotvorchist: anomalii chy imanentna vlastyvist pravosuddia. Pravo Ukrainy. № 10. 2016. S. 38–48.
7. *Serdiuk V.* Sudova pravotvorchist v konteksti zdiisnennia pravovoi reformy v Ukraini. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, 2013. S. 90–93.
8. *Skakun O. F.* Teoriia derzhavy ta prava : pidr. K. : Alerta; KMT; TsUL, 2009. 520 s.
9. *Lylak D.* Sudochynstvo i problemy suddivskoi pravotvorchosti. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. 2003. № 3. S. 61–71.
10. *Marchenko M.* Sudebnoe pravotvorchestvo i sudejskoe pravo : uchebnoe posobie. 2-e izd., pererab. i dop. M : Prospekt, 2017. 448 s.
11. *Kelzen H.* Chyste pravoznavstvo. per. z nim. K., 2004. 495 s.
12. *Shemshuchenko Yu.* Problemy funktsii Konstytutsiinoho Sudu. Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. 2002. № 2. S. 54–56.
13. *Shevchuk S.* Sudova pravotvorchist: svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraini. K., 2007. 640 s.

Линник О. А. Судова правотворчість як важлива гарантія захисту прав людини

Стаття присвячена доктринальному обґрунтуванню категорії «судова правотворчість». Систематичне виявлення недоліків у позитивному праві, а також неузгодженість судової практики в Україні призвело до того, що заповнення прогалів у законодавстві і праві неофіційно увійшло до компетенції судових органів. Це спричинило появу квазіпрецедентів, які претендують на місце в системі джерел права, зумовило регламентацію меж судового розсуду при вирішенні справ та відмежування судової практики від судового прецеденту. У статті досліджується стан їх нормативно-правового регулювання, підходи науковців до їх визначення. Охоплюється питання обов'язковості рішень судів вищих інстанцій для судів нижчих рівнів при розгляді аналогічних справ у майбутньому, а також розглядається проблема визнання національної та міжнародної судової практики джерелом права в Україні. На підставі аналізу проявів судової правотворчості автором сформульовано власне визначення поняття судової правотворчості та його ознаки. У статті встановлено роль судової правотворчості як необхідного елементу реалізації верховенства права у механізмі гарантування та захисту прав людини, а також запропоновано шляхи легалізації на нормативному рівні правотворчої діяльності судів.

Ключові слова: судова правотворчість, прецедент, правоположення, права людини, судова практика, суд.

Lynnyk O. A. Judicial law-making as an Important guarantee of human rights

The article is dedicated to the doctrinal justification of the category of judicial law-making. The systematic identification of deficiencies in positive law, as well as the inconsistency in Ukrainian case-law, has led to the fact that filling in the gaps in law and legislation has informally become the competence of the national courts. This has caused the emergence of quasi-precedents claiming a place in the system of sources of law, has led to the regulation of the boundaries of judicial discretion in the court rulings and the need for the distinction of jurisprudence and judicial precedent. The article investigates the scientists' approaches to the definitions of new legal forms, comparing controversial points of view about the legal nature of the law-making role of judges. The article also focuses on the issue of the binding character of high courts' decisions to the lower ones in future similar cases, as well as on the problem of recognition of national and international jurisprudence as a source of law in Ukraine. Based on the analysis of different forms of judicial law-making and its relationship with the principles of law, such as rule of law and legal certainty, the author has formulated the definition and the features of the concept in question. The article defines the role of judicial law-making in the mechanism of guaranteeing and protection of human rights and proposes new ways of legalization at the normative level of law-making of the courts.

Keywords: judicial law-making, precedent, legal provisions, human rights, case law, court.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-57